

NOTAT

12. marts 2013
J.nr.: 1301003
Dok. nr.: 1171103
HKJ.DKETIK

Det Ethiske Råds høringssvar angående forslag til lov om ændring af børneloven og forskellige andre love (Medmoderskab mv.)

Det Ethiske Råd har modtaget et udkast til forslag til lov om ændring af børneloven og forskellige andre love (Medmoderskab mv.) i høring og takker hermed herfor!

Set fra Det Ethiske Råds perspektiv er det centrale i lovforslaget de nye muligheder for, at en kvinde (medmoderen), som lever sammen med en anden kvinde (moderen), der behandles med kunstig befrugtning, retligt kan anerkendes som forælder til det kommende barn allerede ved fødslen. Ifølge lovforslaget sker dette i de følgende tilfælde, medmindre der forekommer særlige omstændigheder, fx separation forud for fødslen mv.

De centrale dele af lovforslaget

Hvis moderen *ikke* insemineres med sæd fra en kendt donor, anerkendes medmoderen som retlig forælder, hvis hun er gift med eller registreret partner til moderen, forudsat at hun har givet samtykke til behandlingen og erklæret, at hun påtager sig at være forælder/medmoder til barnet. Dette gælder også, hvis medmoderen er partner til moderen, idet moderen dog i dette tilfælde skal erklære sig indforstået med, at de sammen vil varetage omsorgen og ansvaret for barnet.

Hvis moderen insemineres med sæd fra en *kendt* donor, anerkendes medmoderen som retlig forælder, hvis både donoren, moderen og medmoderen skriftligt erklærer, at ægtefællen eller partneren til den kvinde, der skal behandles, skal være barnets medmoder og altså tildeles forældreskabet. Foreligger der ikke en sådan fælles erklæring, anses den kendte sæddonor som far til barnet, medmindre der forekommer særlige omstændigheder. Dette gælder også, hvis en enlig kvinde insemineres med sæd fra en kendt donor.

Det skal bemærkes, at de nye bestemmelser om medmorskab kun kan anvendes, hvis der er sket kunstig befrugtning af en sundhedsperson eller under en sundhedspersons ansvar. Begrundelsen er ifølge forslaget bemærkninger at sikre, at parterne på forhånd vejledes om og kender deres retsstilling, så de kan indrette sig i tillid hertil.

Det skal også bemærkes, at forslaget ifølge de almindelige bemærkninger til lovforslaget er rettet mod at skabe en større grad af ligestilling mellem par bestående af personer af samme køn og par bestående af personer af modsat køn. For nærværende er det kun muligt for medmødre at opnå et retligt forældreskab til et barn undfanget ved hjælp af kunstig befrugtning ved at gennemføre en stedbarnsadoption efter fødselen. Derimod kan en mand, hvis kvindelige ægtefælle eller partner behandles med kunstig befrugtning, sammen med sit samtykke til, at behandlingen udføres, afgive en erklæring om at ville påtage sig faderskabet til det kommende barn.

Diskussionen om forældreskab

Lige siden det blev muligt at anvende kunstig befrugtning, har en tilbagevendende diskussion været, hvem der skal have adgang til at benytte teknikkerne. En væsentlig del af diskussionen har drejet sig om, hvilken familieform eller familieforståelse, loven om kunstig

befrugtning skal understøtte eller fremme. Lovforslaget udgør den foreløbige kulmination på denne diskussion.

Et fremtrædende spørgsmål i diskussionen har tidligere været, hvorvidt enlige eller lesbiske kvinder overhovedet skulle have adgang til kunstig befrugtning. I den oprindelige lov om kunstig befrugtning fra 1997 var der en bestemmelse om, at kunstig befrugtning kun måtte udføres på ”kvinder, som er gift eller lever sammen med en mand i et ægteskabslignende forhold”. Bestemmelsen var ikke indeholdt i det oprindelige lovforslag fremsat den 7. februar 1996. Den blev ophævet ved en lovændring i 2006, således at også enlige og lesbiske kvinder kunne få adgang til kunstig befrugtning. Men dette igangsatte en ny diskussion – som også angår familieformer og familieforståelse – nemlig en diskussion om, efter hvilke principper forældreskabet til barnet undfanget ved kunstig befrugtning skal tildeles og herunder, hvem der skal have mulighed for retligt at blive anerkendt som forælder. Spørgsmålet knytter an til den diskussion om ”retten til at have både en far og en mor”, der er fulgt i kølvandet på loven om kunstig befrugtning, lige siden den blev vedtaget i 1997.

Et synspunkt i debatten har været, at der eksisterer en ret til at have både en far og en mor, fordi et barn har brug for rollemodeller af forskelligt køn for at opbygge en identitet og personlighed, der rustet det til det familieliv, det må forventes at komme til at indgå i i sit eget voksenliv, nemlig den heteroseksuelle kernefamilie. Man kan hævde, at denne familieform alt andet lige stadig er normen i et samfund som det danske – og at denne familieform også afspejler de grundlæggende forhold, der knytter sig til den naturlige reproduktion.

Et andet synspunkt i diskussionen om retten til at have både en far og en mor har været, at det afgørende for barnet ikke er, om det har to forældre af forskelligt køn. Det væsentlige er i stedet, om

det trives og udvikler sig normalt i den familie, det vokser op i. Et argument imod, at der eksisterer en ret til både en far og en mor har i forlængelse heraf været, at der ikke er belæg for at hævde, at børn i homoseksuelle familier trives dårligere end børn i heteroseksuelle familier.

Det Etske Råd har i flere omgange forholdt sig til de beskrevne problemstillinger. Nedenfor anføres forholdsvis kortfattet Det Etske Råds holdninger til det nu fremsatte lovforslag om medmoderskab. Der henvises til Rådets øvrige publikationer for uddybende argumenter.¹

Det Etske Råds holdningstilkendegivelser

Alle medlemmer af Det Etske Råd kan tilslutte sig, at reglerne om forældreskab mv. i altoverskyggende grad skal tilgodese det kommende barns behov og interesser. Der er imidlertid forskellige opfattelser af, hvordan dette sikres i praksis.

Nogle medlemmer (Jacob Birkler, Lillian Bondo, Mickey Gjerris, Gorm Greisen, Lotte Hvas, Rikke Bagger Jørgensen, Edith Mark, Anne-Marie Mai, Jørgen E. Olesen, Christian Borrisholt Steen og Christina Wilson) tilslutter sig de dele af det fremsatte lovforslag, der er beskrevet ovenfor. Det enkelte medlem tilslutter sig mindst ét af de argumenter, der anføres i det følgende.

¹ Se især Det Etske Råd (2001): *Etske problemer vedrørende kunstig befrugtning, 1. del, Ret til børn? = Ret til hjælp til at få børn* (<http://etiskraad.dk/Udgivelser/BookPage.aspx?bookID={0257BFE8-B9CC-4E79-87BB-DDE711E22386}>); Det Etske Råd (2005): *Svar på henvendelse fra Indenrigs- og Sundhedsministeriet: Mulige ændringer af loven om kunstig befrugtning* (<http://etiskraad.dk/Hoeringssvar/2005/04-04-2005-aendring-af-lov-om-kunstig-befrugtning.aspx>) samt Det Etske Råds høringssvar fra 27. februar 2012 vedrørende høring over udkast til forslag til lov om ændring af lov om kunstig befrugtning i forbindelse med lægelig behandling, diagnostik og forskning m.v., børneloven og lov om adoption (<http://etiskraad.dk/Hoeringssvar/2012/~//media/hoeringssvar/2012/2012-02-28-lov-om-kunstig-befrugtning.ashx>).

- Vi befinder os i en kultur, hvor nye familieformer afprøves, hvor mange familier går i opløsning, og hvor begrebet om forældreskab udfordres og sættes på spil. I denne situation er det ikke hensigtsmæssigt blot at fastholde de etablerede begreber om familier og forældreskab. Tværtimod kan forældreskabet styrkes ved at sikre, at den retlige tildeling af forældreskab så vidt muligt er i overensstemmelse med den faktiske praksis i familierne.
- Det vigtigste for barnet er ikke, at familien har en bestemt struktur, fx om den består af en far og en mor. Det vigtigste er, at det får omsorg, oplever tryghed og har en sikker tilknytning til sine forældre.
- Hovedproblemet i forbindelse med forældreskab er generelt de forældre, der ikke ønsker barnet og ikke formår at drage omsorg for det. Det må derfor tillægges væsentlig betydning, når nogle voksne tilkendegiver, at de faktisk ønsker barnet og er villige til at drage omsorg for det.
- Ændringerne i loven om kunstig befrugtning har muliggjort nye former for reproduktion. Hvad enten man går ind for disse ændringer eller ej, er det imidlertid nødvendigt at tilpasse reglerne om forældreskab til disse nye muligheder for familiedannelse. Man kan derfor godt have den opfattelse, at det er bedst for barnet at have én far og én mor og alligevel gå ind for lovforslaget om medmoderskab af hensyn til barnets tarv.

Andre medlemmer (Niels Jørgen Cappelørn, Jørgen Carlsen, Søren Peter Hansen, Lene Katstrup, Ester Larsen og Thomas Ploug) tilslutter sig ikke de beskrevne dele af lovforslaget og henviser til

de følgende argumenter. Det enkelte medlem tilslutter sig mindst ét af disse argumenter.

- Man bør være varsom med at ændre betingelserne for forældreskab, da det er umuligt at forudse langtidsvirkningerne af at gøre det.
- Familieformerne og forældrebegrebet er under forandring og opbrud, men netop i denne situation er det vigtigt for barnet, at man ikke udhuler begrebet om forældreskab, men i stedet skaber et sikkert forankringspunkt for forældreskabet. Dette kan blandt andet ske ved at lægge vægt på den biologiske tilknytning.
- Lovforslaget skaber usikre betingelser for barnet, idet det kan blive udstyret med en forælder, det ikke er biologisk beslægtet med og heller ikke opnår nogen social tilknytning til. I princippet kan en medmoder således være ude af barnets liv allerede inden fødselen.
- De gældende regler er tilstrækkelige, da de under alle omstændigheder giver mulighed for forældreskab også for medmødre, selv om dette eventuelt må foregå gennem stedbarnsadoption.
- Selv om man ikke er anerkendt som retlig forælder, kan man udmærket påtage sig et ansvar i forhold til barnet og etablere en stærk, social relation.

De medlemmer, der ikke tilslutter lovforslaget, er opmærksomme på, at dette rejser spørgsmål om ligestilling. Medlemmerne mener imidlertid, at forskelsbehandling kan retfærdiggøres i den givne sammenhæng og/eller fastholder synspunktet, selv om det af ligestillingsgrunde måtte have konsekvenser for faderens mulighed for og ret til at påtage sig forældreskab, hvor der benyttes en sæddonor.

Om muligheden for at anerkende flere end to personer som retlige forældre

Ændringerne i loven om kunstig befrugtning i 2012 åbnede nye muligheder for kunstig befrugtning.² Blandt andet blev det lovligt for sundhedspersoner at foretage insemination med sæd fra en kendt donor, hvilket ikke var muligt ud fra den tidligere lovgivning, hvor det kun var tilladt at benytte en anonym donor. På denne baggrund og med udgangspunkt i det fremsatte lovforslag om medmoderskab har dette foranlediget en diskussion i Rådet af, om det bør være muligt at anerkende mere end to personer som retlige forældre. Efter Det Etske Råds opfattelse illustrerer det fremsatte lovforslag nemlig, at tildelingen af forældreskab er en retlig og social konstruktion, der i princippet kan fungere helt uafhængigt af de biologiske betingelser for reproduktionen. Var dette ikke tilfældet, ville en medmoder naturligvis ikke kunne accepteres som retlig forælder. Men eftersom tildelingen af forældreskab er en retlig og social konstruktion, kan det i nogle tilfælde forekomme nærliggende at anerkende mere end to personer som retlige forældre. Det kunne fx være moderen, den kendte donor og medmoderen. Eller det kunne være moderen, medmoderen, den kendte donor og dennes ægtefælle/registrerede partner/partner i tilfælde af, at donoren var en homoseksuel mand, hvilket ikke er en helt ualmindelig praksis.

Det Etske Råd antager, at en sådan retlig udvidelse af begrebet om forældreskab under alle omstændigheder vil blive foreslået før eller siden i forlængelse af de omtalte ændringer i loven om kunstig befrugtning. Medlemmerne af Rådet har derfor diskuteret problemstillingen og anfører nedenfor deres overordnede holdning til problemstillingen.

² Se de relevante dokumenter og Det Etske Råds høringssvar her: <http://etiskraad.dk/Hoeringssvar/2012/28-02-2012-lov-om-kunstig-befrugtning.aspx>

Det Ethiske Råds holdning til at anerkende mere end to personer som forældre

Nogle medlemmer (Jacob Birkler, Rikke Bagger Jørgensen, Anne-Marie Mai og Christina Wilson) er åbne over for, at det i forbindelse med nogle former for kunstig befrugtning skal være muligt at anerkende mere end to personer som retlige forældre. Det er imidlertid en afgørende forudsætning for medlemmerne, at dette i givet fald kun kommer til at ske i situationer, hvor der er en rimelig sikkerhed for, at alle de retlige forældre – udover selv at påtage sig forældreskabet og anerkende de andre som retlige forældre – må forventes at få en stabil og vedvarende kontakt med barnet.

Efter de nævnte medlemmers opfattelse er det væsentligt og nødvendigt, at der er en passende sammenhæng mellem de faktiske samlivsformer i familierne og den måde, tildelingen af forældreskab foregår på. For så vidt som samlivsformer, der i praksis involverer mere end to voksne, reelt vinder indpas, anser medlemmerne det derfor for at være hensigtsmæssigt at udvide forældrebegrebet, så mere end to personer retligt kan anerkendes som forældre. Medlemmerne vil dog pointere, at denne udvidelse skal ske med henblik på at imødekomme barnets og ikke de voksnes behov. Medlemmerne henviser herudover til de argumenter, der ovenfor er anført som begrundelse for at tilslutte sig lovforslaget om medmoderskab.

Andre medlemmer (Lillian Bondo, Niels Jørgen Cappelørn, Jørgen Carlsen, Mickey Gjerris, Gorm Greisen, Søren Peter Hansen, Lotte Hvas, Lene Kattrup, Ester Larsen, Edith Mark, Jørgen E. Olesen, Thomas Ploug og Christian Borrisholt Steen) kan ikke tilslutte sig, at det skal være muligt at anerkende mere end to personer som retlige forældre.

Som begrundelse for deres opfattelse henviser de nævnte medlemmer til de argumenter, der ovenfor er anført imod lovforslaget om medmoderskab. Herudover vil medlemmerne pege på, at det næppe må antages at være en fordel for barnet at have mere end to retlige forældre i tilfælde af skilsmisse eller opbrud i de involverede familier. Erfaringerne viser, at komplikationerne kan være store, selv om der kun er to forældre involveret. Medlemmerne anser dette for at være en væsentlig problematik i betragtning af det store antal parforhold, der opløses i dagens Danmark. Opgørelser fra 2012 viser således, at skilsmisseprocenten er over 40 %.³

Med venlig hilsen og
på vegne af Rådet

Jacob Birkler
Formand

³ Se <http://www.dst.dk/da/Statistik/emner/vielser-og-skilsmisser.aspx>